

Səmayə Oqtay qızı Babayeva

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti, Dissertant

E-mail: nihat-020@mail.ru

AQRAR SAHƏDƏ DÖVLƏT TƏNZİMLƏNMƏSİ VƏ ONUN KƏND TƏSƏRRÜFATINDA TƏZAHÜRÜ

Xülasə

Məqalədə aqrar sektorunda dövlət tənzimlənməsinin müasir istiqamətləri barədə danışılır. Burada əsas diqqət aqrar sektorun müasir tələblərə uyğun tənzimlənməsinə, çayçılığın inkişaf vəziyyətinə, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və emalı ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Strateji Yol Xəritəsinin icraatına və s. məsələlərə yetirilmişdir. Məqalədə aqrar sektorun kompleks inkişaf aspektləri geniş tədqiq olunmuşdur. Məqalənin sonunda müəllifin ümumiləşdirilmiş elmi nəticələri əks edilmişdir.

Tədqiqatın məqsədi – aqrar sektorda dövlət tənzimlənməsinin əsas sosial-iqtisadi aspektlərin qiymətləndirilməsi.

Tədqiqatın metodu - sistemli yanaşma, müqayisəli təhlil.

Tədqiqatın nəticələri – aqrar sahədə dövlət tənzimlənməsinin müasir tendensiyaların müəyyən edilməsi.

Açar sözlər: aqrar sektor, dövlət tənzimlənməsi, çayçılıq, strateji məqsədlər, strateji istiqamətlər.

UOT: 39.56.31

JEL: Q 18

Giriş

Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatında həyata keçirilən geniş miqyaslı islahatlar nəticəsində sözügedən sahədə dayanıqlı inkişaf və artım təmayülləri diqqəti cəlb edir. 2003-2021-ci illərdə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında real artım 175,4 % olmuşdur. Deyilənlərlə yanaşı bitkiçilikdə 145,7%, heyvandarlıqda 157,6% olmuşdur. Dünya Bankının məlumatlarına görə bu illər ərzində Azərbaycanda kənd təsərrüfatında real artım bütün dünya üzrə orta göstəricilərdən yüksək olmuşdur. Belə bir təmayül, region ölkələri ilə müqayisələrdə də müşahidə olunur. Dinamik inkişaf trendi 2021-ci ilə qədər davam etmişdir. Bu illər ərzində kənd təsərrüfatı məhsulları əvvəlki illərlə müqayisədə 3, 8% artmışdır, o cümlədən bitkiçilikdə 4,7%, heyvandarlıqda 2,5 dəfə olmuşdur.

Aqrar islahatların indiki mərhələsi, yüksək əlavə dəyər yaradan sahələrin inkişaf etdi-

rilməsi ənənəvi sahələrin inkişafında tarixi dönüş mərhələsi kimi də dəyərləndirilə bilər. Qəbul edilmiş dövlət proqramları çərçivəsində ölkədə pambıqçılığın, tütünçülüyn, düyü istehsalının, ipəkçiliyin, çayçılığın, üzümçülüyn, sitrus bitkilərinin becərilməsinin inkişaf etdirilməsi tədbirlərinin ardıcıl və sistemli islahatların həyata keçirilməsi ilə nəzərdə tutulmuşdur. Nəticədə yüksək əlavə dəyər yaradılan, sənaye təyinatlı və ixrac yönümlü sahələrdə əhəmiyyətli dərəcədə inkişaf dinamikası əldə edilmişdir. Pambıqçılıqda məhsuldarlığın artırılmasına yönəldilmiş həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər son nəticədə həmin sahələrin nüfuzunun artırılmasına xidmət edir. Həyata keçirilmiş tədbirlər respublikada kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı göstəricilərinin yüksəldilməsinə də təsir göstərmişdir. Ucar rayonunda pambıq emalı zavodu istifadəyə verilmişdir. Sözügedən müəssisə 12 may 2017-ci il tarixində

yaradılmışdır və bu günə kimi fəaliyyət istiqamətini genişləndirərək qabaqcıl şirkətlərdən birinə çevrilmişdir. Eyni zamanda respublikada yerli pambıq toxumçuluğu bazasının yaradılması mümkün olmuşdur. Deyilənlərlə yanaşı intensiv ferma modelinin tətbiqi nəticəsində son illərdə ölkədə heyvandarlıq sahəsində yüksək artım əldə edilmiş, əsasən intensiv inkişaf tədbirləri nəticəsində bütün bunlar mümkün olmuşdur. Azərbaycanda kənd təsərrüfatında müqayisəli üstünlüklər sayəsində kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında ciddi artım müşahidə edilmişdir. 2003-2018-ci illərdə Azərbaycanda ixrac edilən kənd təsərrüfatı məhsullarının həcmi 6,5 dəfə artmışdır [1]. 2003-2020-ci illərdə kənd təsərrüfatı məhsullarının ixracı aşağıdakı kimidir: Meyvə-tərəvəz məhsulları-orta hesabla 6,9 dəfə; çay 1,3 dəfə; xam pambığın ixracı 2,9 dəfə artmışdır [2]. Bu tendensiyaların əsasını aqrar sektorun dövlət tənzimlənməsi istiqamətlərinin düzgün seçilməsi təşkil edir.

Azərbaycanda aqrar sektorda dövlət tənzimlənməsinin qiymətləndirilməsi

Azərbaycanda həyata keçirilən uğurlu aqrar siyasəti nəticəsində əlverişli bazar mühiti yaradılmış, biznes fəaliyyəti üçün əlverişli şərait yaranmışdır. Müvafiq olaraq muzzdlu işçilərin sayı və investisiya yatırımlarının həcmi xeyli yüksəlmişdir.

Yerli istehsalın potensialının artırılması və ölkənin rəqabət qabiliyyətliliyinin artırılması hesabına ölkənin ərzaq məhsulları ilə təmin olunması səviyyəsi xeyli yüksəlmişdir. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpa olunması dövründə respublikanın ət və süd məhsulları ilə təmin olunması səviyyəsi 30-35% idi. İndiki dövrdə bu göstərici 90% civarındadır. Bütün meyvə və tərəvəz məhsulları ilə təmin olunma səviyyəsi 100% -in üzərindədir. Yerli istehsal hesabına bir sıra sahələr üzrə özünütəminatmə

səviyyəsi xeyli yüksəldiləcəkdir. İnkişaf və idarəetmə məsələləri daha çevik həll edilməkdədir. Bunun üçün isə dövlət dəstəyi proqramlarının həyata keçirilməsi, ünvanlı dəstək mexanizminin tətbiqi tələb olunur. Dövlət başçısının tapşırığı ilə aqrar sektorda həyata keçirilən tədbirlər heyvandarlığın intensiv inkişaf etdirilməsinə, öyrüş torpaqlarının, otluqların səmərəli istifadə edilməsinə xidmət edir. Eyni zamanda, toxumçuluğun inkişaf etdirilməsi sahəsində də müvafiq tədbirlər həyata keçirilmişdir. Həyata keçirilən islahatlar elmi cəhətdən əsaslandırılmış tədbirlərə əsaslanır. Fermerlərin maraqlarına, kənd zəhmətkeşlərinin maraqlarının təmin edilməsinə xidmət edir. Bütün bunları nəzərə alaraq qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının kənd təsərrüfatı nazirliyi 3 əsas prinsip üzərində öz işini qurur; kəndlilərə və fermerlərə yaxınlıq, səmərəli idarəetmə, innovasiyaların tətbiqi. Deyilənlərlə yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, indiki dövrdə aqrar sektorun müasir tələblərə uyğun tənzimlənməsi 5 strateji istiqamət üzrə həyata keçirilir:

1. *Aqrar təhlil.* Aqrar sektorda təhlilin həyata keçirilməsi məqsədi ilə qiymətləndirmələr, proqnozlaşdırmalar aparılır, proqram və layihələr hazırlanır, sahənin strateji planlaşdırılması həyata keçirilir. Sahənin innovasiyalı inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi yaradılmışdır. Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi 1962-ci ildən fəaliyyət göstərən Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı Elmi Tədqiqat İnstitutunun bazasında yaradılmışdır.

Mərkəzin hüququ statusu vardır. Qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olunması üçün Mərkəzin peşəkar strukturu formalaşmış, araşdırmalarla məşğul olan informasiya-analitika xidmətləri göstərilir. Sözügedən mərkəz beynəlxalq tələb və çağırışlara cavab verən mərkəz kimi fəaliyyət göstərir. Hazırda

Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin fəaliyyətinin yeni missiya, yeni iş prinsipləri, yeni vəzifələr, ən əsası isə innovativ metodlar və müasir texnologiyalar əsasında qurulması mərhələsi davam edir.

2. *Aqrar məsələlərin həlli.* İndiki dövrdə kənd təsərrüfatı sahəsində rəqabətqabiliyyətliliyin və ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün məhsuldarlığın yüksəldilməsi mühüm yer tutur. Qeyd edilən məqsədlərə nail olunması üçün innovativ istiqamətlər üzrə texnologiyaların tətbiq edilməsi, idarəetmənin yüksək səviyyədə təşkili, elmi cəhətdən əsaslandırılmış mütərəqqi müasir texnologiya və metodlara ehtiyac vardır. Göründüyü kimi, aqrar təmayüllü elmi müəssisələrin fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədi ilə institusional islahatlar həyata keçirilərək innovativ yeniliklərin fermerlərə çatdırılması, həmin strukturların konsultasiya xidməti şəbəkələrinin yaradılması məqsədi ilə Aqrar Elmlər və İnnovasiyalar Mərkəzi yaradılması özünü doğruldur. Müasir dövrdə aqrar sektorun tənzimlənməsinin mühüm elementi kimi aqrar elmin müasirləşdirilməsi istiqamətində də islahatlar həyata keçirilir. İslahatlar çərçivəsində bütün elmi tədqiqat institutlarının laboratoriya binalarının əsaslı təmiri sona çatdırılmışdır. İnstitutlarda aqroekologiya və aqrokimya, genetika, seleksiya, torpağın, bitkilərin, suların analizi laboratoriyaları müasir avadanlıqlarla təmin olunmuş, müasir işıqlandırılma qurğuları istifadəyə verilmişdir. Eyni zamanda ilkin toxumçuluq, fidanların yetişdirilməsi, xəstəliklər və ziyanvericilərə nəzarət laboratoriyaları müasir texnikalarla təmin edilmişdir. Deyilənlərlə yanaşı toxumun emalı punktları, müasir və məhsuldar meyvə bağları da yaradılmışdır. Elmi tədqiqat institutlarındakı potensial hesabına istehsalçılar yüksək məhsuldarlığı ilə diqqətli cəlb edən toxumlarla, tinglərlə təmin oluna-

caqlar. Fermerlərin yüksək məhsuldarlığı ilə seçilən məhsuldar buğda, arpa, qarğıdalı toxumları ilə təmin olunması gerçəkləşdirilir. Həmin bitkilərin Xaçmaz, Şəki, Ağcabədi, Qobustan, Tovuz rayonlarında becərilməsi nəzərdə tutulur. Bu məqsədlə eyni zamanda sözügedən rayonlarda dənli bitkilərin alaqlardan təmizlənməsi kombinatları yaradılır.

3. *Aqrar biliklər və vərdişlər.* Müasir dövr eyni zamanda "Biliklər əsri" də adlandırılır. Aqrar sektorun davamlı inkişaf etməsi üçün ilk növbədə elm və təhsilin müasir tələblərə uyğun təşkil edilməsi tələb olunur. Bu məqsədlərə nail olunması məqsədi ilə Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin tədris planı və proqramları qurulmuşdur. Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti aqrar mütəxəssislərin hazırlanılması mərkəzi kimi diqqətli cəlb edir. Sözügedən institut dünyanın aparıcı universitetləri ilə əməkdaşlıq edir. Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin tamamilə yenilənməsindən sonra institut yeni avadanlıqlarla təmin edilmişdir. Praktiki olaraq yeni elmi araşdırmalar bazası, laboratoriyalar yaradılmışdır. Deyilənlərlə yanaşı peşəkar mütəxəssislərin hazırlanılması məqsədi ilə mükafatlandırıcı tədbirlər də həyata keçirilir.

Dövlət başçısının tapşırığı ilə bu ildən 400 və 500 bal toplayan və aqrar təmayüllü ali məktəblərə qəbul olan tələbələrə əlavə təqaüdlərin verilməsi, müvafiq olaraq 100 və 200 manat təqaüdün verilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Aqrar sektorda treninq və informasiya konsultasiya (məsləhət) sisteminin mövcudluğu sözügedən sahənin rəqabət qabiliyyətliliyinin təmin olunması üçün yaradılan müasir tələblərdən biri kimi dəyərləndirilə bilər. Bu məqsədlə nazirlik treninqlərin və konsultasiyaların təşkili strategiyasını işləyib hazırladı, müvafiq olaraq

fermerlər üçün peşə kursları və maarifləndirici tədbirlər təşkil olunur.

Təlim mövzuları bir sıra aktual məsələləri əhatə edir. Bunlar aşağıdakılardır:

- Torpaqların becərilməsi məsələləri və torpağın səpinə hazırlanması;
- Bitki yetişdirilməsi (buğda və arpa);
- Suvarma işlərinin idarə olunması;
- Dənli bitkilərin inkişaf mərhələlərinin diaqnostikası;
- İlkin toxumçuluq və reproduksiya toxum istehsalı.

Qeyd etmək lazımdır ki, təlim iştirakçılarının nəqliyyatı şirkət tərəfindən təmin edilir. Daha sonra qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda aqrar sferada çalışan fermerlərə konsultasiya xidmətləri də göstərilir. Konsultasiya xidmətlərinin sistemli və mütəmadi olaraq həyata keçirilməsi məqsədi ilə həmin sistem müasirləşdirilmiş elmi araşdırmalar mərkəzi kimi də fəaliyyət göstərir. Görülən işlər bununla kifayətlənmir. Eyni zamanda sözügedən sistem kənd təsərrüfatı sahəsində tədris və təlim işlərinin təşkilini də həyata keçirir. Görülən işlər, əsasən respublikada aqrar elmin inkişaf etdirilməsi Dövlət Proqramı çərçivəsində reallaşdırılır.

4. *Aqrar dəstək.* Məhsul istehsalçıların stimullaşdırılması məqsədi ilə, onların istehsal xərclərinin azaldılması, mənfəət əldə edilməsi imkanlarının artırılması məqsədi ilə dövlət tərəfindən nəhəng tədbirlər həyata keçirilir. Müxtəlif tədbirlər çərçivəsində son 10 ildə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına 1,2 milyard manat subsidiyalar verilmişdir. Eyni zamanda, aqrar sektorun dəstəklənməsi istiqamətində tədbirlərin həyata keçirilməsi davam etdirilir. Xüsusi ilə də dəstək məqsədləri üçün həyata keçirilən tədbirlər kənd təsərrüfatı texnikası təminatının yaxşılaşdırılması istiqamətində həyata keçirilir. "Aqrolizing" ASC tərəfindən ölkəyə 54 min kənd təsərrüfatı texnikası, 945 min ton

mineral gübrə və 45 min baş məhsuldar mal-qara cinsləri gətirilərək kənd təsərrüfatı məhsulları istehlakçılarının istifadəsinə verilmişdir. Kənd təsərrüfatı nazirliyi sistemi tərəfindən yaradılan "Elektron kənd təsərrüfatı" sistemi aqrar sahənin çevikliyi və şəffaflığına xidmət edir. Belə bir çevik və şəffaf mühitin xüsusi ilə subsidiyaların verilməsi ilə əlaqədar yaradılması məqsəduyğundur. Elektron hökumət vasitəsi ilə göstərilən xidmətlər fermerlər üçün əlavə üstünlüklər verir. Onların informasiyalılığı, məhsuldarlıq səviyyəsi yüksəlir. Deyilənlərlə yanaşı dövlət xidmətlərinin göstərilməsi prosedurları sadələşdirilir, tələb olunan sənədlər azaldılmışdır, xidmətlər fermerlər üçün daha əl çatan olmuş, yeni bazar mexanizmləri tətbiq edilməkdədir. Dövlət qayğısının institusional mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə fermerlər arasında maarifləndirmə işləri aparılır. Fermerlərin hansı sahədə məşğul olmalarının daha məqsəduyğun olması ilə bağlı maarifləndirmə işləri təşkil olunur. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fərmanı ilə Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzləri yaradılmışdır. Deyilənlərlə yanaşı nazirlik nəzdində Fermerlər Şurası və Aqrar Konsultasiya Şurası, eyni zamanda yerlərdə kənd təsərrüfatı idarələrinin əsasında Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzləri yaradılmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Aqrar İnkişaf Mərkəzlərinin yaradılması prosesi başa çatmışdır. Qeyd edildiyi kimi bu mərkəzlərdə eyni zamanda Fermerlər Şurası da fəaliyyət göstərir.

5. *Aqrar ticarət.* İndiki dövrdə kənd təsərrüfatı sferasında iqtisadi fəallıq müşahidə olunur. Sözügedən sahəyə marağın artması, məhsuldarlığın da artması ilə müşayiət olunur. Fermerlər üçün bazar şəraitinin yaxşılaşdırılması həmçinin onların problemlərinin aradan qaldırılması məqsədi ilə müvafiq tədbirlər həyata keçirilməkdədir. Həmin tədbirlər xüsusi ilə hazır məhsulun satışı zamanı

həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər kimi diqqəti cəlb edir. Bu məqsədlə Dövlət aqrar ticarət kompaniyası yaradılmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, "Dövlət Aqrar Ticarət Şirkəti" MMC 8 iyun 2018-ci il tarixində təsis edilmişdir. Şirkətin yaradılmasında əsas məqsədlər aşağıdakılardır:

- dövlətin həyata keçirdiyi aqrar siyasət konsepsiyasının dəstəklənməsi;
- ölkədə istehsal olunan kənd təsərrüfatı məhsullarının yerli və xarici bazarlara rahat, maneəsiz və rəqabətə dayanıqlı şəkildə çıxışının təmin olunması;
- kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarınun inkişafına nail olunması;
- kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının artırılmasının təmin olunması;

Eyni zamanda qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikasında çayçılığın inkişaf vəziyyəti diqqəti cəlb edir. Azərbaycanda çay bitkisi ilk dəfə XIX əsrin sonlarında becərilmiş, çayın respublikada elmi əsaslarla becərməsinə isə 1929-cu ildən, sənaye məşabrlarında plantasiyaların salınmasına isə 1932-ci ildən başlanmışdır.

Ümumiyyətlə, çayçılıq dünyada kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının geniş yayılmış formalarından biridir. Göründüyü kimi, bu sahənin Azərbaycanda inkişaf etdirilməsi uzun illər bundan əvvəl başlanmışdır. 1937-ci ildə Lənkəranda zavodun tikintisi respublikada çay istehsalının təşkilini daha intensiv inkişaf məcrasına daxil etmişdir. "Azərbaycanın buketi" adlı Lənkəran çayı 1981-ci ildə Leypsiqdə keçirilən müsabiqədə qızıl medala layiq görülmüşdür. Sovet dövründə çayçılıq Azərbaycanda çətin inkişaf yolu keçmişdir. Lakin eyni zamanda o, ölkəmizdə ən inkişaf etmiş aqrar sahələrdən biridir. Aparılan elmi araşdırmalar nəticəsində məlum olur ki, respublikada çay plantasiyalarının əsas hissəsi Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunun payına düşür, la-

kin qeyd etmək lazımdır ki, 21 min hektara yaxın ərazinin təbii iqlim şəraiti, torpaqlarının mövcud vəziyyəti Azərbaycan ərazisində çay bitkisinin becərməsinə imkan verir. Çayçılıq ənənələri zəngin olan respublikanın digər rayonu Astara rayonudur. Ölkəmizdə mövcud çay plantasiyalarının təxminən 26,4 faizi, çay istehsalının isə 60 faizi Astara rayonunun payına düşür [3].

Digər tərəfdən təkcə bir faktın qeyd edilməsi yerinə düşərdi ki, Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunun 98%-ində çay becərilir. Buna isə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunun iqliminin rütubətli olmasıdır. Sovet dövründə Azərbaycan çayı xarici ölkələrə ixrac olunurdu. Sovet İttifaqı parçalandıqdan sonra bir çox sahələrdə olduğu kimi çayçılıq sahəsində də böhran yaşandı. Çay plantasiyalarının ərazisi sürətlə azalmağa başladı. Sovet dövründə Azərbaycanda 36 min ton çay yarpaqları istehsal olunurdu. Həmin dövrün ölçülərinə görə bu çox diqqətəlayiq və əhəmiyyətli göstəricilər idi. Son illərdə bu göstərici bəzi hallarda aşağı düşür. Bəzən 500 tondan belə aşağı düşür. Müvafiq olaraq çayçılığın bərpa və inkişaf etdirilməsi istiqamətində bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Lakin yenə də çay bitkisinin əhəmiyyətli hissəsi xarici ölkələrdən idxal olunur. Bəzən idxal edilən çay məhsulu heç də yüksək keyfiyyətli məhsul olmaya bilər. Bu gün respublikada çayın 2%-i Zaqatalada istehsal olunur. Zaqatalada çay plantasiyaları XX əsrin 40-50 –ci illərindən salınmışdır.

Əvvəllər Zaqatala rayonda 100 hektara yaxın ərazidə çay becərilirdisə, indi məhsul verən çay plantasiyasının ərazisi cəmi 15 hektardır. Göründüyü kimi, əvvəlki illərdə olduğu kimi yenə də Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu çay becərməsi üçün respublikada daha münasib ərazilərdəndir. Hesab edirik ki, respublikada çay plantasiyalarının, xüsusi ilə də əvvəlki çay plantasiyalarının ərazisi genişləndirilərək

çoxaltma işlərinin aparılması daha məsədəuyğun olardı. Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunun potensialının əsas hissəsi çay və digər sitrus bitkilərinin becərilməsinə yönəldilməlidir. Məlumdur ki, Kür-Araz iqtisadi rayonunda çay becərilməsi qeyri mümkündür. Bu səbəbdən də Kür-Araz iqtisadi rayonunda meyvə tərəvəz bitkilərinin becərilməsi daha məqsədəuyğun olardı. Hazırda Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda çay plantasiyalarının genişləndirilməsi istiqamətində məqsədyönlü şəkildə işlər görülür, eyni zamanda xarici ölkələrin təcrübələri də öyrənilir. Yeni çay sortlarının becərilməsi respublikaya mənfəət gətirə bilər. Digər tərəfdən respublikanın cənub bölgələrində əhalinin çay becərilməsi ilə bağlı vərdiş və bilikləri vardır. Bütün bunları nəzərə alaraq çayçılığın həmin ərazilərdə inkişaf etdirilməsinin perspektivlərindən danışmaq mümkündür. Əvvəlki illərdə ölkədə çay fabriklərinin sayı əhəmiyyətli dərəcədə məhdudlaşmış, bəzəyə çay məhsullarının daxil olması xeyli azalmışdır. Hesab edirik ki, respublikada çayçılığın inkişaf etdirilməsi ilə bağlı xüsusi Dövlət Proqramının qəbul edilməsi olduqca məqsədəuyğun bir dövlət tədbiridir. Məhz bu baxımdan qeyd etmək lazımdır ki, "Azərbaycan Respublikasında sitrus meyvələri, çay və çəltik istehsalının inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 12 sentyabr 2017-ci il tarixli 3227 nömrəli Sərəncamına uyğun olaraq hazırlanmış "Azərbaycan Respublikasında çayçılığın inkişafına dair 2018–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı" ölkəmizdə çayçılığın inkişafına dövlət dəstəyinin gücləndirilməsinə, bu sahənin potensial imkanlarından səmərəli istifadə edilməsinə, çay istehsalına marağın artırılmasına yönəldilmişdir [4].

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan iqtisadiyyatının müasirləşdirilməsi məqsədi ilə 29 dekabr 2012-ci ildə Azərbaycan Respubli-

kasının Prezidenti Fərman imzalamışdır. İnkişaf Konsepsiyası "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" konsepsiyasının əsasını ixrac yönümlü sahələrin inkişaf etdirilməsi təşkil edir. Eyni zamanda neft və neft məhsullarının artırılması ilə yanaşı respublika iqtisadiyyatının rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi və onun strukturunun təkmilləşdirilməsi, başlıca məqsədlərdən biri kimi təsbit olunmuşdur. Qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olunması üçün mövcud müqayisəli üstünlüklərin və bir sıra digər amillərin nəzərə alınması tələb olunur. 2016-cı ilin dekabrında "Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və emalı ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Strateji Yol Xəritəsi" qəbul edilmişdir [5].

Sözügedən Strateji Yol Xəritəsi 2020-ci ilə qədər aqrar sektorun inkişafı və uzun müddətli perspektivdə 2025-ci ilə qədər aqrar sahənin inkişafına həsr olunmuş strateji baxışları özündə əks etdirir. Uzun müddətli perspektivlər çərçivəsində kənd təsərrüfatında strateji məqsədlər müəyyənləşdirilmişdir. Bunlar aşağıdakılardır:

- ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədi ilə institusional potensialın gücləndirilməsi;
- maliyyə resurslarına çıxışın asanlaşdırılması;
- kənd təsərrüfatı sferasında istehsal vasitələri bazarının inkişaf etdirilməsi və onlara xidmətlərin göstərilməsinin yaxşılaşdırılması;
- kənd təsərrüfatı sahəsində elm, təhsil, konsultasiya-informasiya xidmətlərinin göstərilməsinin inkişaf etdirilməsi;
- kənd-təsərrüfatı məhsulları bazarının infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi, istehsalçıların bazara çıxış imkanlarının asanlaşdırılması;
- ətraf mühitin qorunması, təbii resurslardan davamlı istifadə edilməsi, kənd təsərrüfatına təbii amillərin təsirinin idarə edilməsi;

- aqrar sektora dövlət tənzimlənməsinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi və biznes mühitin təkmilləşdirilməsi;
- kənd yerlərində əhali məşğulluğu və əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi.

Nəticə

Aparduğumuz tədqiqat nəticəsində bəlli oldu ki, indiki dövrdə Azərbaycanda aqrar sektorun müasir tələblərə uyğun tənzimlənməsi 5 əsas istiqamət üzrə aparılır. Bu istiqamətlərin bizim tərəfdən təsnifatlaşdırılması aqrar sektorun tənzimlənməsində konkret səmərəverici və çevik idarəetmə qərarlarının verilməsinə xidmət edəcək. Müasirləşdirmə innovasiyalı inkişaf modelinə keçidi, dünya iqtisadi böhranının nəticələrini aradan qaldırmağı mümkün edir. Müvafiq olaraq ölkədə istehsal edilən kənd təsərrüfatı məhsullarının rəqabətqabiliyyəti yüksəlir. Geniş miqyasda qabaqcıl texnologiyalar, ilk növbədə bitkiçilik, heyvandarlıq, emal sahələrində tətbiq edilir. Bütün bunların nəticəsində müasirləşdirmə və innovasiyalar intensiv iqtisadi artım amili kimi çıxış edərək, Aqro-Sənaye Kompleksi Azərbaycan Respublikasında inkişaf strategiyasına öz təsirini göstərməkdədir. Müvafiq olaraq ardıcıl şəkildə informasiya təminatı da təkmilləşdirilir, çünki informasiya təminatının təkmilləşdirilməsi zamanın başlıca tələblərindən biri kimi diqqəti cəlb edir. Keyfiyyətli informasiya təminatı real qiymətləndirmələrin aparılmasını mümkün edir, eyni zamanda sözügedən qiymətləndirmələr nəticəsində aqrar sferada uğurlu siyasətin həyata keçirilməsinə də əlverişli şərait yaradılır.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Tədqiqatın elmi yeniliyi aşağıdakılardan ibarətdir:

- müasir dövrdə aqrar sektorun müasir tələblərə uyğun tənzimlənməsinin strateji istiqamətləri;

- aqrar sektorun tənzimlənməsinin kənd təsərrüfatı məhsullarının səmərəliliyinin yüksəldilməsinə təsiri;

- təsərrüfatların müasirləşdirilməsi, təsərrüfatların yeni maşınqayırma texnikaları ilə təmin olunması, maşınqayırma məhsullarının kompleks mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması sayəsində kənd təsərrüfatı məhsullarının rəqabətqabiliyyətinin yüksəldilməsi;

- müasir dövrdə aqrar sektorun tənzimlənməsinin başlıca amili kimi aqrar elmin müasirləşdirilməsi istiqamətində də islahatların həyata keçirilməsi;

Tədqiqat işinin tətbiqi əhəmiyyəti. Aqrar sektorun qiymətləndirilməsinin tətbiqi konkret olaraq əkin sahələrinin düzgün seçilməsində, əmtəə istehsalının proqnozlaşdırılmasında, maddi-təchizat məsələlərinin optimallaşdırılmasında və s. istiqamətlərdə özünü büruzə verə bilər.

Tədqiqat işinin iqtisadi səmərəsi. Beləliklə, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının səmərəliliyinin yüksəldilməsi, ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ancaq yüksək səviyyədə inkişaf etmiş maddi-texniki baza şəraitində mümkündür.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. <https://finans.az/xeber/inam-kerimovson-15-ilde-kend-teserrufati-mehsullarinin-ixrac-hecmi-6-3-defe-artib.html>
2. https://www.stat.gov.az/source/trade/az/f_trade/xt009_2.xls
3. https://azertag.az/xeber/Azərbaycanda_istehsal_olunan_chayin_60_faizi_Astara_rayonunun_payina_dusur-1826571
4. <https://atm.gov.az/pdf/magazine/4.pdf>, s.99-103.

5. https://mida.gov.az/documents/strateji_yol_xeritesi_kend_teserrufati_mehsullarinin_is_tehsalina_ve_emalina_dair.pdf

Самая Огтай кызы Бабаева, диссертант
Азербайджанский Государственный Аграрный Университет,

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ И ЕГО ОТРАЖЕНИЕ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Резюме

В статье рассматриваются современные тенденции государственного регулирования в аграрной сфере. Основное внимание здесь уделяется регулированию сельскохозяйственного сектора в соответствии с современными требованиями, состоянию развития чая, реализации Стратегической дорожной карты Азербайджанской Республики в связи с производством и переработкой сельскохозяйственной продукции и т.д. вопросы. В статье широко исследуются комплексные аспекты развития аграрного сектора. В конце статьи отражены обобщенные научные результаты автора.

Цель исследования - оценка основных социально-экономических аспектов государственного регулирования аграрного сектора

Метод исследования – системный подход, сравнительный анализ.

Результаты исследования – выявление современных тенденций государственного регулирования аграрного сектора.

Ключевые слова: аграрный сектор, государственное регулирование, чаеводство, стратегические цели, стратегические направления.

Samaya Ogtay kyzy Babayeva, PhD student
Azerbaijan State Agrarian University,

STATE REGULATION IN AGRICULTURE AND ITS REFLECTION IN AGRICULTURE

Abstract

The article discusses modern trends in state regulation in the agricultural sector. The main focus here is on the regulation of the agricultural sector in accordance with modern requirements, the state of development of tea, the implementation of the Strategic Road Map of the Republic of Azerbaijan in connection with the production and processing of agricultural products, etc. issues. The article extensively explores the complex development aspects of the agricultural sector. At the end of the article, the author's generalized scientific results are reflected.

Purpose - assessment of the main socio-economic aspects of state regulation of the agricultural sector

Design/method/ approach - system approach, comparative analysis

Findings (Results) - identification of modern trends in state regulation of the agricultural sector

Keywords: agricultural sector, state regulation, agriculture, strategic goals, strategic directions.

Daxil olub: 03.03.2021